తేది: 15-09-2025

1. సింధు లోయ నాగరికత యొక్క ప్రత్యేక లక్షణాలను వివరించండి మరియు వాటిని తొలి వేద కాలం నాటి వాటితో పోల్చండి.

సింధు లోయ నాగరికత (IVC):

సింధు లోయ నాగరికత (సుమారుగా 2600–1900 BCE), దీనిని హరప్పా నాగరికత అని కూడా పిలుస్తారు, ఇది ప్రపంచంలోని తొలి పట్టణ సంస్కృతులలో ఒకటి. వాయువ్య భారతదేశం మరియు ఆధునిక పాకిస్తాన్‌లో విస్తరించి ఉన్న ప్రధాన ప్రదేశాలలో హరప్పా, మొహెంజో-దారో, ధోలావీరా మరియు లోథాల్ ఉన్నాయి. ఇది ప్రణాళికాబద్ధమైన నగరాలు, అధునాతన పారుదల వ్యవస్థలు, ప్రామాణిక కొలతలు మరియు అర్థాన్ని బొమ్మ లిపితో గుర్తించబడింది. ఆర్థిక వ్యవస్థ వ్యవసాయం, వాణిజ్యం మరియు చేతి వృత్తులపై ఆధారపడి ఉంది.

తొలి వేద నాగరికత:

తొలి వేద కాలం (సుమారుగా 1500–1000 BCE) IVC క్షీణత తరువాత, ఇండో-ఆర్యుల రాకతో గుర్తించబడింది. పురాతన వేద గ్రంథమైన ఋగ్వేదం ఈ సమయంలోనే రచించబడింది. సమాజం పాక్షిక సంచార, పశువుల పెంపకం మరియు తెగలుగా వ్యవస్థీకృతమైంది. సరస్వతి మరియు పశ్చిమ గంగా మైదానాల వెంబడి స్థావరాలు పెరిగాయి.

ప్రత్యేక లక్షణాలు మరియు పోలిక:

అంశం	**సింధు లోయ నాగరికత**	**తొలి వేద కాలం**
పట్టణీకరణ	గ్రిడ్ ప్లానింగ్, డ్రైనేజీతో అత్యంత పట్టణీకరణ	పట్టణ ప్రణాళిక లేని గ్రామీణ, గిరిజన స్థావరాలు
రాజకీయాలు	కేంద్రీకృత లేదా బహుశా దైవపరిపాలన; రాజుల గురించి స్పష్టమైన ఆధారాలు లేవు	గిరిజన అధిపతులు (రాజన్); బలమైన రాష్ట్ర ఏర్పాటు లేదు
ఆర్థిక వ్యవస్థ	వ్యవసాయం, వాణిజ్యం (దేశీయ & విదేశీ), చేతివృత్తులు	పశువుల పెంపకం ఆధిపత్యం; ప్రారంభ వ్యవసాయం మరియు పశువుల ఆర్థిక వ్యవస్థ
లిపి	అర్థం కాని బొమ్మ లిపి	మౌఖిక సంప్రదాయం; లిపి ఉపయోగించబడలేదు.
మతం	మాతృ దేవత, ఆది శివుడు, ప్రకృతి ఆరాధన	ప్రకృతి దేవతలు (ఇంద్రుడు, అగ్ని), అగ్ని ఆచారాలు, శ్లోకాలు
సామాజిక నిర్మాణం	బహుశా సమానత్వం, కఠినమైన సోపానక్రమానికి ఆధారాలు లేవు	వర్ణ వ్యవస్థ ఆవిర్భావం; పితృస్వామ్య సమాజం

ముగింపు:

సింధు లోయ నాగరికత అధునాతన పట్టణ జీవితాన్ని ప్రదర్శించగా, తొలి వేద కాలం సరళమైన, గిరిజన మరియు పశువుల పెంపకం సమాజాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది. వేద కాలం శాస్త్రీయ భారతీయ సమాజానికి పునాదులు వేయడానికి ముందు ఈ పరివర్తన పట్టణ అధునాతనత నుండి గ్రామీణ సామాజిక వ్యవస్థకు మారడాన్ని సూచిస్తుంది.

2. క్రీస్తుపూర్వం 6వ శతాబ్దంలో జైనమతం మరియు బౌద్ధమతం ఆవిర్భావానికి దారితీసిన సామాజిక-ఆర్థిక అంశాలను పరిశీలించండి.

జైన మతం మరియు బౌద్ధమతం

వర్ధమాన మహావీరుడు స్థాపించిన జైన మతం మరియు సిద్ధార్థ గౌతమ (బుద్ధుడు) స్థాపించిన బౌద్ధమతం, క్రీస్తుపూర్వం 6వ శతాబ్దంలో ప్రధాన మత సంస్కరణ ఉద్యమాలుగా ఉద్భవించాయి. రెండూ నైతిక ప్రవర్తన, త్యాగం మరియు జనన మరణ చక్రం నుండి విముక్తిని నొక్కిచెప్పడంతో పాటు వేద ఆచారాలకు ప్రత్యామ్నాయాలను అందిస్తున్నాయి.

వాటి ఆవిర్భావం వెనుక సామాజిక-ఆర్థిక అంశాలు:

1. **ఆచార వ్యవహారాలు మరియు బ్రాహ్మణ ఆధిపత్యానికి వ్యతిరేకత:**
   వైదిక మతం ఆచారబద్ధంగా మారింది, పూజారులు (బ్రాహ్మణులు) ఆధిపత్యం చెలాయించారు మరియు సామాన్య ప్రజలకు అందుబాటులో లేకుండా పోయింది. యజ్ఞాల సంక్లిష్టత మరియు ఖర్చు చాలా మందిని దూరం చేసింది. జైన మతం మరియు బౌద్ధమతం త్యాగ ఆచారాలను తిరస్కరించాయి. మరింత సమానత్వ ఆధ్యాత్మిక మార్గాన్ని అందించాయి.
   ఉదాహరణ: బుద్ధుడు మరియు మహావీరుడు వేద యజ్ఞాలను తిరస్కరించడం వ్యాపారులకు మరియు సామాన్యులకు ఆకర్షణీయంగా మారింది.
2. **పట్టణ కేంద్రాలు మరియు వాణిజ్య వృద్ధి:**
   క్రీస్తుపూర్వం 6వ శతాబ్దంలో రాజగృహ మరియు వైశాలి వంటి నగరాల్లో పట్టణీకరణ మరియు వర్తక సముదాయాల పెరుగుదల కనిపించింది. ఈ కొత్త తరగతులు జనన ఆధారిత సోపానక్రమం కంటే నైతిక జీవనానికి విలువ ఇచ్చే మతాన్ని కోరాయి.
   ఉదాహరణ: అనాథపిండిక వంటి సంపన్న వ్యాపారులు బౌద్ధమత పోషకులుగా మారారు.
3. **వ్యవసాయ విస్తరణ మరియు సామాజిక స్తరీకరణ:**
   ఇనుప పనిముట్ల వాడకం తూర్పు గంగా మైదానాలలో వ్యవసాయ వృద్ధికి దారితీసింది, ఇది భూ వివాదాలకు దారితీసింది మరియు సామాజిక ఉద్రిక్తతలను పెంచింది. వర్ణ వ్యవస్థ మరింత కఠినంగా మారింది, దిగువ వర్ణాలలో అసంతృప్తిని సృష్టించింది.
4. **రాజకీయ మద్దతు మరియు పోషణ:**
   మగధ, కోసల వంటి ఉద్భవిస్తున్న మహాజనపదాలు రాజకీయ చట్టబద్ధత కోసం మరియు బ్రాహ్మణ శక్తిని ఎదుర్కోవడానికి కొత్త మతాలకు మద్దతు ఇచ్చాయి.
   ఉదాహరణ: బింబిసారుడు, తరువాత అశోకుడు బౌద్ధమతాన్ని సమర్థించారు.

ముగింపు:

జైన, బౌద్ధ మతాల ఆవిర్భావం పెరుగుతున్న సామాజిక-ఆర్థిక అసంతృప్తి, మారుతున్న తరగతి నిర్మాణాలు మరియు సరళమైన, నైతిక ఆధ్యాత్మిక ప్రత్యామ్నాయాల కోసం అన్వేషణలో పాతుకుపోయింది. వారి బోధనలు విభిన్న సమూహాలతో ప్రతిధ్వనించడమే కాక భారతీయ మత ఆలోచనను పునర్నిర్మించడంలో సహాయపడ్డాయి.